

עולם ההלכה

מכון סמיכה
ניש
ככל אחד
נורם
החכמה

גיליון נ"ז | שבט קודש פ' בא | ו' שבט תשפ"ו

עולם התשובה

לקט שאלות ותשובות

עולם הציצת

ראש ישיבתנו הרב מנחם מענדל פרעסקאט רב ומו"ץ בניו הייבן

תכלת בזמן הזה: מסורת התורה והמסתעף

פתיחה

בסימן הקודם הצענו רקע על הגילויים השונים של החלזון בדורות האחרונים, הן של האדמו"ר מראדזין - דג הדיו, והן של הגר"י הרצוג - שבלול המורעק"ס, והיסוסם של גדולי הפוסקים. ומתוך מה שביארנו עד הנה, יוצא שבאמת אין כל הוכחה נגד התכלת החדשה, וכל הטענה נגדה היא שאין הוכחה חזקה וטובה שזוהי אכן התכלת האמיתית. ואי משום הא, לא היה לנו להימנע מלהשתמש בה, אחר שיש כמה סברות מספיקות לסמוך עליהן, ולא נמצאת ראייה ברורה לסתור דבריה. ולכן, נרכז כאן דברינו על ההוכחות של מתנגדי תכלת החדשה.

שאל אביך ויגדך

כאשר פנה האדמו"ר מראדזין אל הבית הלוי לבקש חוות דעתו על התכלת, ענה לו הבית הלוי, שלדעתו אין להשתמש בו. וכך ביאר לו: במצוות התורה, אין אנו מסתמכים על השכל והסברא לבד, אלא לכל מצוה ומצוה יש מסורה אין ובמה מקיימים אותה. וכך קבעה תורה, "שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך" (דברים לב, ז). כלומר, בירור דיני התורה הוא באמצעות אביך וזקניך, לא על ידי חקירות עצמאיות. וכיון שחסרה לנו המסורה במצות התכלת - כי זה אלף שנה להעדרו - אין לנו עסק בחקירות היסטוריות ומדעיות לברר מהו תכלת. זה לשונו (המובא בליקוטים לח[ת] [YF]): "בתורה נאמר, "שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך", והביאור, שראשיתו של הפסוק "שאל אביך ויגדך" מדבר לעניין קבלת התורה הנמסרת מדור לדור, ואילו "זקניך ויאמרו לך" שבסופו מכוון לדברים התלויים במציאות, ובה אין ראיות וסברות יכולות להכריע כי אם המסורה עצמה, כך ראו אבות וכך היו נוהגים וכך צריכים לנהוג גם הבנים. ומהאי טעמא לא נוכל להחליט כי החלזון הנמצא ע"י הרבי מראדזין הוא אכן מקור התכלת האמור בתורה, דמאחר שנפסקה המסורת בדבר זהו החלזון, שהרי זה כמה שנים שאין אנו יודעים מהו החלזון, ע"כ גם אם היינו מצליחים להשחרר ידיעה זו עפ"י הוכחות וראיות ברורות מ"מ לא תוכל ידיעה זו להיכנס עוד בכלל המסורה, ואי"ל לנו לפסוק בזה רק על פי המסורה, וכיון שפסקה המסורת במצות התכלת לא שייך לחדשה בימינו."

ודבריו הללו נאמרו גם כן ע"י נכדו הגר"ד מבוסטון, בשיעורים לזכר אבא מרי ז"ל (מאמר שני סוגי המסורות) וזה לשונו: "רב יוסף דוב טען כנגד ואמר שאין ראיות וסברות יכולות להוכיח שום דבר במילי דשייכי למסורת של שאל אביך ויגדך. שם אין הסברא מכריעה כי אם המסורה עצמה. כך ראו אבות וכך היו נוהגים וכך צריכים לנהוג."

ציץ נזר הקודש

ונראה קצת ראייה להבית הלוי מהנידון בגמרא (סוכה ה, א) על תיבות קדש לה' החקוקות על הציץ, אם הן בשתי שיטות או בשיטה אחת. ורבי אליעזר ברבי יוסי העיד שהוא ראה בעצמו את הציץ בגזני רומי, והיה כתוב עליו קדש לה' בשיטה אחת. ולמרות ממצאו של רבי אליעזר בר"י, אין אנו תופסים להלכה כדבריו. והכי גרסינן בגמרא: "ציץ דומה כמין טס של זהב, ורחב ב' אצבעות, ומוקיף מאזן לאזן. וכתוב עליו ב' שיטין יו"ד היא מלמעלה וקדש למ"ד מלמטה. [פירושו, זה שלא כנגד זה, קדש למ"ד בתחילת שיטה התחונה, ושם בסוף שיטה שנייה, תוס']. ואמר רבי אליעזר ברבי יוסי אני ראיתי ברומי וכתוב עליו קדש לה' בשיטה אחת."

ואילו לענין הלכה, כתב הרמב"ם (הל' כלי המקדש פ"ט ה"א) שהיה כתוב בשני שיטין. אלא שאם נכתב בשיטה אחת כשירה, ומסיים שפעמים כך היה, אבל לא שזהו עיקר ההלכה. וזה לשונו: "כיצד מעשה הציץ. עושה טס של זהב רחב שתי אצבעות ומוקיף מאזן לאזן וכתוב עליו שני שיטין קדש לה' קדש מלמטה לה' מלמעלה. ואם כתבו בשיטה אחת כשר. ופעמים כתבוהו בשיטה אחת."

למדנו מדברי הרמב"ם שאפילו עדות ברורה מפיו של תנא אינה די להוכיח מה שהיה נהוג בפועל לענין הכרעת הלכה למעשה, כי יש לתלות ש"פעמים היה כך". כלומר, שמא מה שראה היה יוצא מן הכלל ולא מנהג המקובל. וכל שכן בענין התכלת, כאשר גם העדויות עצמן אינן ברורות אלא השערות בלבד.

ממצאו של רבה בר בר חנה

בעיקר מה שחידש הבית הלוי שהמסורה נצרכת כדי לקיים מצוה ואין להוכיח אופן קיומו ממצאים חדשים, יש להקשות על זה מהגמרא במסכת בבא בתרא (עג, ב - עד, א) שבו רבה בר בר חנה מספר שהראהו ערבי אחד מתי המדבר, ורצה רב"ח למנות את מנין חוטי הציצית שלהם כדי לברר אם כשיטת בית שמאי או בבית הלל. וזה לשונו הגמרא: "אמר לך תא אחויל לך את מתי מדבר. אזלי, חזיתניהו ודמו ככאן דמיבסי וגנו אפרקי... פסקי חדא קרנא דתכלתא דחד מיניהו, ולא הוה מסתגי לו. אמר לי, דלמא

Continues on page 3

Where To Light Candles When Eating Out

Rabbi M.M Prescott Rosh Yeshiva Machon Smicha

We are recently married and will be eating out for the Friday-night seudah. Where should we light the neiros Shabbos?

The Gemara in Shabbos^[1] states: "hadlakas ner b'Shabbos chovah." – "Lighting a ner for Shabbos is obligatory." The reason for this mitzva, as mentioned in the Gemara, is to ensure shalom bayis. Rashi illustrates that in the dark one is prone to stumble on something which disrupts the peaceful environment. Furthermore, Rashi and Tosafos derive from the Gemara another reason for the mitzva: to enhance the seudas Shabbos by eating in the light rather than in the dark.

The Rama^[2] quotes the Ohr Zarua who says that the main purpose for hadlakah is for the seudah. So if one lights multiple neiros, the last candles should be on (or near) the table so that the bracha is said on them.

If one cannot light near the table – for example, if others have already lit there, a bracha can still be recited on neiros in other locations in the house, as shalom bayis is sufficient to warrant a bracha. The Mechaber^[3] alludes to this in his ruling regarding bochurim studying in Yeshiva who have private sleeping quarters. He rules that they light in their room with a bracha even though they only use the location for sleeping.^[4]

Following the Ohr Zarua and Rama, it stands to reason that the neiros should be lit in the host's home rather than in their own home, since that is where the seudah will be eaten.

Even if one were to light at their host, it would not absolve them from their obligation for Neiros Shabbos for Shalom Bayis. This requires one to ensure that your home is not dark upon returning from your seuda. One can fulfill their obligation by either lighting Neiros, or simply keeping electric lights on while the formal hadlakah is made at the home of the host with a bracha.

Logistically, it doesn't always work out to light at the host. Often the family walks to their host only after dark. Aside from logistics, there's another consideration here. In the previous article we brought a machaloket whether a bracha can be made when lighting neiros in the presence of neiros lit by another person. The Mechaber says a bracha cannot be made, while the Rama allows since the second set of neiros provide tosefes orah. For Sephardim who follow the Mechaber, the hadlakah should be done at home even when eating out because at the seudah location a bracha cannot be made by the guest once the hostess lights her neiros.

[1] שבת (כה, ב)

[2] סימן רסג (סעיף י'), ובדרכי משה שם (אות ד)

[3] שם (סעיף ו')

[4] כמבואר במשנה ברורה (שם ס"ק ט) בשם האחרונים. וכן במשנה ברורה סימן רסג (ס"ק מה).

שקלת מידי מינייהו. אהדריה, דגמירי, דמאן דשקיל מידי מינייהו לא מסתגי ליה. אזלי אהדרתיה, והדר מסתגי לו. כי אתאי לקמיה דרבנן, אמרו לי, כל אבא חמרא, וכל בר בר חנה סיכסא. למאי הלכתא בעית הכי, למידע אי כבית שמאי אי כבית הלל, איבעי לך למימני חוטיין ולמימני חוליות.”

פירוש הגמ': שאמר רבה בר בר חנה, ערבי אחד הראני מתי מדבר, והיו נראים כשיכורים שוכבים על גבם. חתכתי קרו אחת של תכלת של אחד מהם, אבל לא היינו יכולים ללכת. אמר לי הערבי שמא לקחת דבר מהם, שמי שלוקח דבר מהם אינו יכול ללכת. החזרתי אותו, ואחר כך יכולים היינו יכולים ללכת. כאשר באתי לפני החכמים, אמרו לי אבא חמור הוא, ובר בר חנה שוטה. לאיזה צורך עשית כך – לידע אם הלכה כבית שמאי או כבית הלל. היה לך למנות החוטיין והחוליות ולא היית צריך לקחת.

מבואר, שאם היה רבה בר בר חנה מצליח למנות החוטיין, היה זה בירור מסיפיק להכריע בין בית שמאי ובית הלל. והלא לדברי הבית הלוי מה מועיל בירור כזה שהוא שלא בדרך מסורה. הלא זה ממש כממצאי ארכיאולוגי[YF2]

אבל נראה שאין קושיא, שרבה בר בר חנה לא ניסה להקים שיטה חדשה, אלא להכריע בין ב' שיטות. ובה אפשר שמועיל גם בירורי ממצאי ארכיאולוגי. ומלבד זה, נראה ליישב שמתי מדבר הם הם בעלי המסורה, הם אלו שראו את משה רבינו ושמעו תורה מפיו. אין לנו מסורה גדולה מזה. ועל זה גופה נאמר, שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך.

הכרעה במחצית השקל

גם הרמב"ן עשה כן בעלותו לארץ ישראל, שהכריע במחלוקת בשיעור השקל על פי מה שמצא שם, וכמו שהעיד על עצמו (הערה על השקל):"ברכני השם עד כה שזכיתי ובאתי לעכה ומצאתי שם ביד זקני הארץ מטבע כסף מפותח פתוחי חותם, מצדו האחד כעין מקל שקעו ומצדו השני כעין צלוחית, ובשני הצדדים סביב כתב מפותח באר היטב... וכן ראיתי מן המטבע ההוא בצורות הון ובכתובה ההיא חצי משקלה, והוא חצי השקל שהיו שוקלים לקרבנות. והנה נסתייעו דברי רבינו שלמה סיוע גדול, כי כפי דברי רבינו הגדול והגאונים..."

הגם שבתחילה נחלק הרמב"ן (בפ' כי תשא ל, יב) על רש"י בשיעור השקל על פי ראיותיו מדברי חז"ל, אחר מחקרו בשקלים הישנים הנמצאים בארץ ישראל, ביטל את דעתו. וצריכים לומר, כמו שנתבאר, שמכיון שכבר נקבעו ב' שיטות בשיעור השקל, מועיל ממצאו להכריע ביניהם.

מה אמר הבית הלוי

אכן מעניין מאד לציין שמה שציטטנו למעלה מלשון הבית הלוי בתגובתו להאדמו"ר מראדזין, אין זה מקור היחידי לתגובה, כי דברי הבית הלוי הובאו גם כן ע"י האדמו"ר בעצמו – אבל באופן אחר לגמרי. בהקדמה לספרו "עין התכלת" (עמוד ז') [שנדפס אחרי ספרו הראשון "פתיל תכלת" כתגובה לביקורת חכמי דורן[1]] הביא האדמו"ר לשון המכתב שקיבל מהגאב"ד דקהלת בריסק דליטא, וזה לשונו: "...אכן אם נאמר כי הדג היה במציאות וגם הוצאת צבעו היה ידוע בכל זמן מהזמנים שעברו עלינו מעת שפסקה התכלת מישראל, ועם כל זה לא לבשוהו אבותינו ואבות אבותינו, הרי הוא כאילו יש לנו בקבלה ומסורה מאבותינו כי זה הדג צבעו מלשון החילזון והתכלת, אף שהוא בכל השנים שסמנו בו חז"ל, כי אפילו נרבה כחול ראיות, לא יועילו נגד הקבלה והמסורה, ורק אחרי אשר יברר לנו כי דג זה או מלאכת צבעו נפסק ונשכח מציאותו או ידענו בשום זמן מהזמנים ונפסקה בה הקבלה אז יהיה לנו דברי ההלכה לראיה."

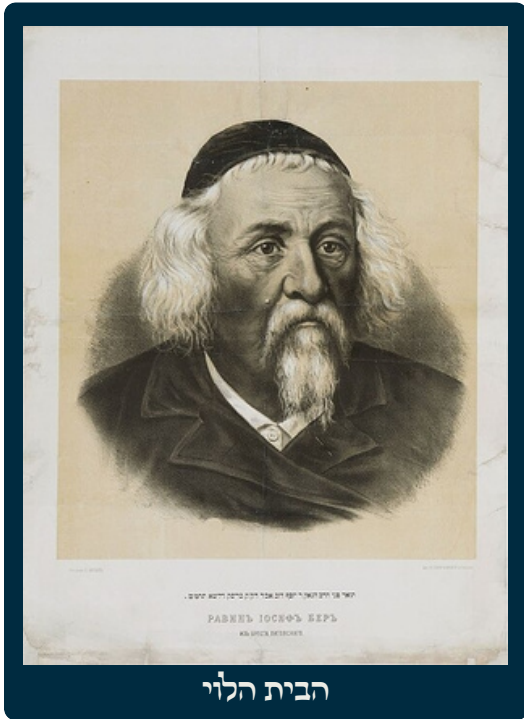
הרי טענה זו שונה מאד מהמובא למעלה בשם הבית הלוי. כאן אין טענות שצריכים מסורה כדי לקיים מצוה, רק טוען שאם אין טעם הגון לברר מדוע לא לבשו תכלת, אף במשך כל הדורות – בעוד שהיה מין זה מצוי להם, הרי זה מסורה הפכית – מסורה שדג זה אינו החלזון. והלא דג הדיו של האדמו"ר מראדזין היה קיים כל העת גם אופו הפקת צבעו היתה ידועה, וכיון שלא השתמשו בה, סימן שאין זה החלזון.

[ואגב, לגירסה זו בדברי הבית הלוי, לא קשה מרבה בר בר חנה בגמרא בבא בתרא, שכל שאין מסורה הפכית, ניתן להכריע דיני תורה על ממצאים ארכיאולוגיים.]

אין ריעותא על המורעק"ס

ואם זאת היתה טענת הבית הלוי, תברא לגזיזה לענין התכלת של המורעק"ס. כי הגם ששבלול זה היה מצוי וידוע במשך הדורות, אבל צורת הפקת הצבע לא היתה ידועה (כי גם בעת שגילה הרב הרצוג אותו, לא נודע אופן עשיית הדיו אלא אחר שנים רבות). אם כן אין לנו מסורה הפכית במה שלא השתמשו בו לדורות עולם.

וכבר העיר על זה הגרי"ש אלישיב (קובץ תשובות חלק א סימן ב) וכתב שיתכן שאין טענה הבית הלוי חלה על תכלת המורעק"ס, וזה לשונו:"והנה טענת הבית הלוי נגד התכלת של הרבי מרדזין ז"ל הוא שאם הדג היה במציאות וגם הוצאת צבעו היה ידוע בכל זמן מהזמנים מעת שפסקה התכלת מישראל ועכ"ז לא לבשוהו אבותינו הרי הוא כאילו יש לנו בקבלה ומסורת מאבותינו כי זה הדג וצבעו איננו החלזון, והתכלת אף שיש בו כל הסמנים שסמנו בו הנ"ל – ואנא לא ידענא מה עם ההמצאה אשר המציאו חוקרי זמנינו אם גם עליה חל הטענה הנ"ל."

הבית הלוי

גנוזה עד ימות המשיח

טענה נוספת נגד תכלת החדשה הועלתה על ידי כמה מגדולי האחרונים, ביניהם כ"ק אדמו"ר הרש"ב מליובאוויטש^[2] באחת ממכתביו (אגרת קודש חלק א אגרת קנח), וכן הגאון מקוטנא בשו"ת ישועות מלכו (סימן ב), והיא, שבדברי חז"ל יש מקורות שהתכלת נגנזה עד ימות המשיח.

המקור הראשון לכך הוא המדרש רבה (פרשת שלח פרק יז סימן ה[3]):"מצוה להביא לבן ותכלתו יועשה. אימתי, כשהיה תכלת ועכשיו אין לנו אלא לבן, שהתכלת נגנז."

משמעות לשון "נגנז" הוא שמאת ה' היתה זה שתגנז ושאין רצונו ית' שיתגלה עד לעתיד לבא, כדרך שאר הדברים שמצינו בחז"ל שנגנזו לעתיד לבא.

וכמעט מפורש כן בספרי (פרשת וזאת הברכה, פיסקא שנד, ד"ה דבר אחר):"אמר רבי יוסי, פעם אחת הייתי מהלך מכוזב לצור ומצאתי זקן אחד, אמרתי לו פרנסתך במה, אמר לי מחילזון, אמרתי לו וכי מצוי הוא, אמר לי השמים שיש מקום בים שמושל בהרים וסממיות מקיפות אותן, ואין לך אדם שהולך לשם שאין סממיות מכיפות אותו ומת, ונימק במקומו. אמרתי ניכר הוא שגנזו לצדיקים לעתיד לבוא."

מדברי המדרש אנו רואים שלא תלה רבי יוסי גניזת התכלת משום מקרה הזמן אלא מתוך מהלך רוחני.

וכן מצינו בכתבי האר"י ז"ל (שער הכוונות, ענין ציצית דרוש ד' דף ר' ע"א) שהתכלת נהג רק בזמן שבית המקדש היה קיים. אבל

בזמן הזה אין לנו כח להשיג בחינת הציצית דמוח חכמה דאימא, ואין בידינו לתקן התיקונים שנעשו בזמן המקדש בלבישת התכלת. ועל כן אין להטיל היום תכלת אלא נגנז לימות המשיח. וזה לשונו:"אבל לאחר החורבן, הם הכל חוטי לבנים ואין לנו תכלת."

דרך אגב, יש שהקשו על זה, ממה שמצינו בגמרא אצל האמוראים שהשתמשו בתכלת, וכדאימא במסכת מנחות (מג, א):"מר ממשבי [שם חכם ממקום הנקרא משכין] אייתי תכלתא בשני רב אחאי. בדקוה בדבר יצחק בריה דרב יהודה ואיפרד חזותיה כו."'

אך אין קשה כל כך, כי האר"י ז"ל כתב שהיעלמותה של התכלת החלה בעית החורבן "ובעטיו" [אולי צ"ל: "ובעתיו"]. ד"בעטיו" י"ל שכולל גם זמן האמוראים.

וכמו כן דייקו מדברי הגר"א שהתכלת נגנז בזמן הזה. שעל מה שכתב המחבר (סימן כ סעיף ב'):ציצית של פשתים או של צמר רחלים פוטרים בכל מיני בגדים, חוץ משל פשתים לצמר או של צמר לפשתים בזמן הזה דליכא תכלת מפני שהם כלאים."

כתב על זה הגר"א בביאורו (שם):"עייין מדרש רבה פרשת שלח, ועכשיו אין לנו אלא לבן כו."

משמע שבא לומר שאין העדר התכלת בזמן הזה דרך במקרה אלא בא במכוון מלמעלה.

ציורף נגלה עם נסתר

במכתבו הנ"ל, כתב כ"ק אדמו"ר הרש"ב טעם נוסף להימנע מלהטיל תכלת בזמן הזה, והוא, שאפילו אם ננקוט שהתכלת הנוכחית היא האמיתית, מ"מ יש לדמות הדבר לתקיעת שופר בשבת שבטלוהו חז"ל משום גזירה דרבה [שמא יעבירו ד' אמות ברה"ר (סוכה מב, ב)]. והגם שאינו אלא חשש רחוק, כיון שיש סיבות ע"פ קבלה שלא לעשותו בשבת – והוא שלאחר החורבן אין אנו צריכים המשכה חדשה בשבת ע"י תקיעת שופר, די בטעם קלוש על פי נגלה לבטלו. וכן הדבר בנידון דידן, כיון שיש סיבות על פי קבלה שלא להטיל תכלת לאחר החורבן, די בטעם קלוש ע"פ נגלה להמנע ממנה.

וטעם הקלוש הוא שיש לגזור ולחוש למכשול – שאנשים פשוטים יבאו ללבוש בגד פשתן עם תכלת אף שלא במקום מצוה, כגון בכסות לילה או בבגד שאין בו שיעור וכיו"ב, ובפרט בטלית קטן אשר כמה מהם אינם כשיעור הראוי. וחוטי תכלת – שצריכים להעשות דוקא מצמר – הקשורים לבגד פשתן הוא כלאים ואינו מותר אלא במקום מצוה.

ואע"פ שכבר גזרו חז"ל מלהטיל חוטי תכלת בבגד פשתן מטעם זה (ענין במסכת מנחות מ, ב; ורמב"ם הל' ציצית פ"ג ה"ז) עדיין קיים חשש שאנשים פשוטים לא ידעו מזה ויבאו לידי מכשול, לכן יש סיבה להמנע מתכלת מכל וכל.

וזה לשון כ"ק אדמו"ר הרש"ב:"את ספרי כבוד אביו הרה"צ ז"ל אשר כבדני בהם כתר קבלתי באהבה כו' אם כי על עצם הענין א"א לי להסכים. יען כ"ק אדמו"ר זצוקללה"ה נ"ע בלקוטי תורה בהביאור דוה"י לכם לציצית (דרוה"ב פ"ב שלח מה, ד) תפס בפשיטות כהפרי עץ חיים דבזמן הזה אין תכלת כו' בלתי ספק הוא לפי דעתי אשר בהזמן שאחר החורבן הגם שהי' תכלת מ"מ לא היתה ההמשכה יותר ממה שנמשך אח"כ כשלא נמצא התכלת כו' כי במקדש תליא מלתא, דבזמן שבהמ"ק קיים נמשך גם בחי' חכמה דאימא כו' אבל לאחר החורבן א"א להמשיך כ"א מבחי' בינה דאימא לא למעלה מזה. לזאת גם כשהי' תכלת ודאי לא היתה ההמשכה יותר מעכשיו.

ומ"מ גם זאת א"א לומר דמשום זה יפטר ממצות תכלת, דודאי המצוה היא מצוה תמידית וכשיו ביכולתו לקיימה נראה שאנו צריכים לקיימה כו' אך נ"ל להעיר ע"ז מענין תקיעת שופר בשבת דאי' במשנה ריש פרק ד דמסכת ראש השנה דבמקדש היו תוקעין אבל אל במדינה, ובגמ' (כט, ב) הטעם משום גזרה דרבה.

דבאמת הדבר פלא לדחות מ"ע משום חשש רחוק כ"ב וכמו שהקשה ע"ז בלקוטי תורה בדרושי ראש השנה בד"ה להבין המשנה (נו, א). והתי' מבואר שם דלהיות בשבת בלא"ה יש המשכת א"א שמשמשים ע"י השופר וממילא אינו נצרך לשופר כו'. ומ"מ במקדש היו תוקעין גם בבית שני זדהיותו שער השמים הי' יכול להיות בו גילוי הנ"ל, אבל אל בגבולין.

להטיל תכלת בטליתו משום כבוד חותנו (הראה לי ע"י אחד מחברי הכולל, בכפר שב"ד" גליון ת' עמוד לא).
[3] כלשון זהה איתא בתנחומא סוף פרשת שלח (סימן כט).

שבו זו בהרחבה להשיב על טענות אלו]
[2] המכתב הוא משנת תרס"ד לבנו של בעל התכלת האדמו"ר הרב מרדכי יוסף אליעזר מראדזין [שאביו נסתלק בשנת תרנ"א]. יש להוסיף, שכ"ק אדמו"ר הרש"ב הורה להרה"ח יחיאל צבי גורארי' חתנו של האדמו"ר רבי מ"א מראדזין,

[1] [שנדפס ספרו "פתיל תכלת", כוונתו כפי שכתב בהקדמה "ביעזרתו יתברך ובמחלתו עלינו, אחר החיפוש מצאנו את החלזון שבדבר עליו חז"ל, בכל סימניו שננתו בו חז"ל", הנה לאחר שהדפיסו, נטו רוב גדולי דורו שלא להסכים עמו, איש איש ונימקויו עמו. ועל כך חיבר האדמו"ר מראדזין את הספר "עין התכלת",

מבוך סמיכה – עולם ההלכה נגיש לכל אחד

עפ"י י"ל בענין התכלת שנת"ל דנראה שאחר החורבן הגם שהי' תכלת מ"מ לא נמשך ההמשכה האמיתית דתכלת היינו הציצית דבח"י כחמה כו', י"ל דתנאים ואמוראים שחיו אחר החורבן הנה הם עצמם המשיכו בח"י ההמשכה האמיתית, להיות שהיו בבחי' מקדש ומכון לשבתו יתברך כו' ומה שתלו בתקיעת שופר בהחשש שמא יטלנו כו' יספיק כאן חשש דכלאים שלא במקום מצוה. ובפרט בטלית קטן דכמה אנשים פשוטים נושאים שלא מצמר, ואם יהי' ענין התכלת דבר השוה לכל נפש, הרי זה חשש לא רחוק שיבוא לידי איסור כלאים. והרי זה ממש כמו שאמרו לענין תקיעת שופר, "הכל חייבים בתקיעת שופר ואין הכל בקיאיין כו'".

גם הדבר הזה לתלות סיבת ביטולה מכל ישראל גם מיחידי סגולה משום יוקר מציאותה של תכלת, כבד לקבל. ושמעתי אשר בימי כ"ק אדמו"ר זצוקלה"ה נ"ע ה' באיזה זמן מלחמות גדולות בעולם והי' חשש שלא יהיו אתרוגי איי גענאווא, ורצה כ"ק אדמו"ר זצוקלה"ה נ"ע לשלוח שליח מיוחד לאיי גענאווא להביא לנו אתרוג, ואיך לא היה משתדלים גדולי ישראל בכל תוקף ועוז להשיג התכלת כו' בהשתדלות יתירה כו' או לידע אמיתת הצביעה. ובפרט לפי מה שהעלה שגם אם אינו תכלת האמיתי אינו מפסיד."

החלוזן ימצא ביגיעה

על שתי טענות אלו התייחס האדמו"ר מראזין בספרו, ודחה אותם. תחילה הוכיח שאין כוונת חז"ל במדרש לומר שנגנזה התכלת לגמרי מבלי יכולת למוצאו כלל, אלא באמת יש האפשרות למוצאו בזמנינו, רק שאינו מצוי כאשר היה בתחילה. והביא ראיות לזה מדברי קדמונים.
חדא, מלשונו של המהר"ל (שו"ת החדשות סימא ה אות ב):"והאידינא אין מצוי תכלת וכו' וסברא היא שמא יחזור הדבר וכו' שיהא תכלת מצוי."

ושנית, מדברי הרדב"ז (חלק ב סימן תרפה), רבו של רבינו האר"י ז"ל בתורת הנגלה, שכתב בפירושו שגם בזמן הזה אפשר למצוא את התכלת, ולא שנגנז אלא נשכח. וזה לשונו:"החלוזן מצוי בים וכו' ואחר שגלו ישראל לא היה עולה וכו' ואפשר שעד היום הוא מצוי אלא שאין מכירים אותו או שאין יודעים לצודו, גם כי אינם צריכים לו שצבע הדומה לתכלת מצוי הרבה דהיינו איסטיס הנקרא בערבי ניל וצובעים אותו באופן האומנות שאינו עובר אפילו ע"י גיהוץ."

המעשה היא העיקר

ועל מה שטענו שבזמן הזה נפסקה המשכת האור על ידי מצות

לבישת התכלת, כתב על זה האדמו"ר שאין לנו עסק בנסתרות ואין אנו רשאים לבטל המצוה מפני סיבות כאלו.

והרי איתא בספרים שגם בתפילין של ראש יש אותו האור של התכלת. וכי יעלה על הדעת שנבטל מצות הנחת תפילין של ראש בזמן הזה ח"ו בשביל כך. ועוד טען, הלא כתב הרח"ו בפרי עץ חיים (שער תיקון חצות פרק א) וזה לשונו:"כי קודם חורבן הבית כמעט שלא היו צריכין להתפלל, כי לא היה חסרון...ולא היו צריכין למעשה ידיו ותפלתו, להמשיך מוחיו..."

וכי אפשר לומר ח"ו שבזמן המקדש לא התפללו ולא עשו מצוות. אלא על כרחך, מעשה המצוות גדולה מכל הכוונות. ובמעשה עצמה נכללים כל הכוונות, ואין הכוונה יכולה למלא מקום המעשה ח"ו. רק שבזמן הגלות, אין אנו יכולים להמשיך האור ע"י כוונותינו, והוא נמשך מאליו. אך תמיד חייב האדם לפעול מצדו, אף שהפעולה נעשית מעצמה.

אמנם, כיון שלמעשה האור נמשך מעצמו, נגרם ג"כ שנשכח לאחר החורבן מציאות התכלת לכל העולם, אבל ודאי שאם שוב תמצא התכלת, חייבים להניחו.

איסור צידה בחלוזן

טרם נסיים, יש לציין למשא ומתן מעניין על שיטת המורעק"ס. דאיתא במסכת שבת (עה, א):"הצד חלוזן והפוצעו אינו חייב אלא אחת, רבי יהודה אומר חייב שתיים. שהיה רבי יהודה אומר פציעה בכלל דישוה. אמרו לו אין פציעה בכלל דישוה."

הרי מפורש שהכל מודים שיש מלאכת צד בחלוזן. ואם החלוזן הוא המורעק"ס, קשה, מה שייך בו צידה, הרי טבעו להשאר במקומו ואינו נשמש ממנו שגבא לקחתו. וכל כהאי גוונא אין בו צידה כדאיתא במסכת שבת (קו, ב):"הצד צבי סומא וישן חייב. חיגר וזקן וחולה, פטור...מאי שנא הני ומאי שנא הני, הני עבידי לרבוויי [לישמט, כשמרגישין יד אדם, רש"י], הני לא עבידי לרבוויי."

והלא שבלול המורעק"ס ודאי לא גרע מצבי חיגר וזקן, שאין חייבים על צידתו.

ויש מיישבים, ע"פ מאי דאיתא במסכת ביצה (כד,א) שכל דבר שצריכים מלכות כדי להשיגו ישנו בכלל צידה. והכי גרסינו שם:"זה הכלל כל המחוסר צידה. היכי דמי מחוסר צידה. אמר רב יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל, כל שאומר הבא מצודה ונצודנו."

Essentially, the issue could also be resolved by the woman staying in the room for several minutes—until dusk begins—thus deriving benefit from the neiros. But some poskim stipulate that the benefit derived from the neiros must be after tzeis hakochovim, a condition not always practical when invited out for the seudah.^[8]

There’s another concern which plays out nowadays – even when using long candles. In the previous article it was explained that lighting *neiros* with a *bracha* in an electrically-lit room is permitted based on the Rama’s principle of *tosefes orah*. But there’s a drawback in our case. The Ketzos HaShulchan^[9] limits that principle to the second aspect of *hadlakas neiros* – seudah enhancement, not to *shalom bayis*. This means that when the *hadlakah* is for *shalom bayis* only, the *neiros* need to be the primary source of light. In your case, since the *seudah* will not be eaten at home, *tosefes orah* will not justify making a *bracha*.

A solution for this would be to turn off the electric lights before *hadlakas neiros*. By doing this, you create a genuine need for light for

וניתן להבין שזהו תנאי מחוץ לתנאי הנ"ל, כלומר שאפילו אם יש מין דלא עביד לרבוויי, מכל מקום אם אומרים הבא מצודה ונצודנו, הרי הוא בכלל צידה. וזהו טבעו של המורעק"ס, שהגם שאינו זז ממקומו, הוא נמצא בתוך הים וצריכים מלכות לצוד אותו, ואי אפשר לתופסו בלי בזה.

סיכום הדברים

א. כשהאדמו"ר מראזין פנה אל הבית הלוי לבקש חוות דעתו על שיטתו בענין החלוזן, התשובה היתה שלילית. וטעמו של הבית הלוי, שאף אם כיוון אל האמת, חסרה לנו המסורה, והתורה אמרה שאל אביך ויגדך גו'.

ב. ראייה לדברי הבית הלוי, שפסק הרמב"ם שתיבות קודש לה' שעל הציץ היו על שתי שיטות אפ"פ שרבי אליעזר ברי"ר מצא בגזיר רומי שהיה כתוב על שיטה אחת.

ג. רבה בר בר חנה, כשראה מתי המדבר ניסה למנות חוטי הציצית שלהם להכריע בין מחלוקת ב"ש ובי"ב. ולכאורה קשה מזה על הבית הלוי. ויש לומר שאין זו שיטה חדשה רק הכרעה במחלוקת ישנה. ועוד י"ל שמתי המדבר מכלל המסורה הם.

ד. הרמב"ן נחלק על רש"י בשיעור השקל, אבל כשעלה לארץ ישראל ומצא שם שקלים ישנים, הודה לרש"י. וזה כסברא הנ"ל, שממצאים חדשים מועילים להכריע במחלוקת.

ה. האדמו"ר מראזין הביא את טענתו של הבית הלוי באופן אחר. שכיון שלא השתמשו בתכלת זה לדורות עולם, זהו כמסורה הפכית – שאין זה החלוזן.

ו. ולפי טענה זו, אין ריעותא נגד שיטת תכלת של המורעק"ס כי הגם שהשבלול הזה היה ידוע במשך הדורות, לא היה אופן עשיית הצבע ידוע, אם כן אין לנו ראייה להיפך.

ז. כ"ק אדמו"ר הרש"ב נתן טעם נוסף להמנע מתכלת בזמן הזה. על פי קבלה אין זמנינו הזמן למצוה זו, וכל שיש טעם קלוש על פי נגלה להמנע ממצוה, מצטרף לטעם נסתר, כדרך שמצינו בגזירה דרבה שהוא חשש רחוק, ועם כל זה אהני לבטל מצוות דאורייתא בצירוף טעמים נסתרים.

ח. האדמו"ר מראזין דחה טענה הנ"ל, שאין כוונת חז"ל שנגנז לגמרי אלא שאינו מצוי כבתחילה.

ט. וטענה השנית דחה, שמפני טעמים נסתרים אין לבטל מצוה. ואדרבה, מה שאמרו שאין המשכת האור על ידו, אם עושים מעשה המעשה, האורות נמשכים ממילא.

י. יש מקשים על האומרים שהמורעק"ס הוא החלוזן, הרי אמרו במס' שבת שחייבים עליו משום צד, והא לא עביד לרבוויי. ויש ליישב שמכל מקום אומרים הבה מצודה ונצודנו כיון שטמונו בים, וזה לבד מועיל לחשב צידה.

Moreover, many poskim^[5] – even Ashkenazim – are intent on satisfying the shittah of the Machaber and recommend lighting at home. (But this is only a l’chatchilah recommendation as mei’ikar hadin the Rama’s shittah can be relied upon.)

Rav Moshe Feinstein^[6] recommends the same and clarifies some additional points. Firstly, the woman must be aware that by doing so, she accepts Shabbos and cannot travel there by car. [Whether a woman can light with explicit intent not to be mekabel Shabbos is a separate discussion.]

Secondly, long-burning candles must be used so that the flames continue burning upon their return home providing the benefit of shalom bayis. Were the candles not to provide benefit, they would not qualify for the mitzva of neiros Shabbos and the bracha would be levatalah. The Mechaber^[7] says this regarding people who light neiros in the house and eat the seudah in the courtyard. He warns that the candles must be long enough to burn until the family returns into their house; otherwise, the bracha is l’vatalah.

^[5] שמירת שבת כהלכתה (פרק מה סעיף ח), שו"ת באר משה (חלק א סימן יד), וחוט שני (כרך ד, עמי סה).

^[6] מובא ע"י הג"ר שמחה בונם כהן בספרו Radiance of Shabbos (עמי 11). אמנם הג"ר שמואל קמינצקי בקובץ הלכות (שבת, חלק א' פרק ז סעיף ג), והג"ר משה היינמן (בספר מה נדבר, עמ' 14) סוברים שעדיף להדליק במקום שבו יאכלו.

^[7] סימן רסג (סעיף י')

^[8] הג"ר משה היינמן, בספר מה נדבר (עמוד 14)

^[9] סימן עד (הערה כב)

^[10] ראה בשו"ת רבבות אפרים (חלק א סימן קפט) שנושא ונותן בדברי הפוסקים האומרים שעדיף להדליק נרות החשמל לשם מצוה, ושוב לילך הדליק במקום הסעודה.

^[11] עיין בשו"ת באר משה חלק ח (סימן חס)

Agency and Power of Attorney

| Rabbi Baruch Fried, Dayan Bais Havaad

General Rules of Agents

In all areas of commerce, an agent can be authorized to take the place of the principal. The appointment of an agent can be effected verbally, and does not require a kinyan or witnesses to validate it.^[1]

An akum, a minor, and one who is mentally incapacitated, cannot appoint agents, nor can they become agents.^[2] However, they can be assigned to do tasks that do not require the authority of a legal agent, such as delivering goods to a buyer along with a written consent for the buyer to make a kinyan.^[3] This is relevant in stores or venues that employ minors. If the prices are fixed and the minor is merely facilitating the sale, the sale is valid.

As a rule, an agent cannot be appointed to perform a halachically forbidden act on behalf of the principal.^[4] There are certain exceptions to this rule that are beyond the scope of this sefer, and in some instances the principal has a liability toward Heaven for the actions of the agent.^[5]

Revocation of Agency

Once an agent has performed an authorized transaction on behalf of the principal, it cannot be undone. Prior to a transaction, his authorization can be revoked by the principal either through an obvious act of revocation, such as the principal doing the action on his own, or through a verbal revocation. If the principal issued his revocation but did not notify the agent, and the agent acted as originally intended, the principal remains liable for the agent's actions.^[6]

Self-dealing Agents

After accepting agency, if the agent was negligent and did not perform his duties as expected, the principal may bear a grievance against him. If the agent did perform the specific actions he had agreed to do, the actions are presumed to have been done on behalf of the principal, and the agent cannot later claim that he did them on his own behalf.^[7]

If prior to performing the action, the agent states clearly that he is acting for himself, his actions are considered to have been done for himself, but he is regarded a charlatan and the principal may bear a grievance against him. Even if the intended action could not be done on behalf of the principal due to external circumstances, the agent must first notify the principal before doing the action for himself. However, if notifying the principal may cause the agent to lose the opportunity, he may take the opportunity for himself and notify the principal afterward why he could not do it on his behalf.^[8]

Purchasing Agents

Unlike other forms of agency, when a purchasing agent claims to have bought an object for himself, the funds that were used for the purchase can play a role in defining whom the true buyer is, as follows:

If the agent used the principal's money to make the purchase, even if he was not instructed beforehand exactly which merchandise or property to buy, he is not believed if he says that he bought it for himself. If the agent had specified [before witnesses] prior to the purchase that he intended to buy the object for himself, the Rema cites two opinions as to whether the object belongs to the principal or the agent.^[9]

If the agent used his own money for the purchase and was not instructed beforehand which specific merchandise or property to buy, he is believed when he says that this particular purchase was for himself.

If the agent was sent to purchase a specific property, but at the time of purchase he used his own money and specified that he was purchasing it for himself, he becomes the rightful owner. Still, he is considered a charlatan as discussed above.

If he was sent to purchase a specific property and did not specify whom he was buying it for but he used his own money, and then later claims that he bought it for himself, the halachah is as follows:

- If the principal did not have the funds to buy the property, the agent is believed if he says that he bought it for himself.^{2[10]}
- If the principal and agent had not fully worked out the terms of their agreement, the agent is believed if he says that he retracted.^{3[11]}
- According to some Acharonim, in a case where the agent would be transgressing the rule of ani hamehapech by buying it for himself,^{4[12]} he is not believed if he says he did so. However, in a case where ani hamehapech would not apply, such as a unique opportunity to buy something below its regular value, the agent would be believed if he claims that he bought it for himself.^{5[13]}

[1] Rambam Shluchin 1:1, C.M. 182:1

[2] C.M. 188:1-2. The Acharonim suggest that in some scenarios a non-Jew or a minor can act like an agent if he is a paid employee of the principal, due to the halachic rule that yad po'el k'yad ba'al habayis. See Nesivos Hamishpat 188:1

[3] Nesivos Hamishpat 182:2

[4] Rema C.M. 182:1

[5] See C.M. 348:8 and the commentaries there.

[6] C.M. 182:1

[7] C.M. 183:1

[8] C.M. 183:2

[9] C.M. 183:3

[10] Taz C.M. 183:4

[11] Shach C.M. 183:7

[12] See the topic of Fair Competition for a detailed discussion of ani hamehapech.

[13] Nesivos Hamishpat 183:6

In partnership with the Bais Haavad's Yorucha Program To learn more about Yorucha visit yorucha.org